

MOŽNÝ VÝVOJ BEZPEČNOSTNÍ SITUACE V EVROPĚ

doc.Ing. Jaroslav BLAHA, CSc.¹
Ing. Miloš KREJČÍ²

ABSTRAKT

Řada odborníků v zahraničí i v České republice hodnotila ještě na přelomu století stávající i perspektivní strategické prostředí v Evropě jako nekonfrontační a prognózovala velmi nízkou pravděpodobnost konfliktů a krizových situací na evropském kontinentu. Tyto prognózy se ukázaly jako zcela nevěrohodné. Naopak, na evropském kontinentu narůstají ohniska napětí, probíhající konflikty se prohlubují. Kritickou se stává situace i v oblastech sousedících s Evropou, tj. na Blízkém a Středním východě.

KLÍČOVÁ SLOVA:

multikulturní prostředí, nacionalismus, extremismus, globální bezpečnost, náboženský fundamentalismus

ABSTRACT

Many experts, both abroad and in the Czech Republic, still at the turn of the century assessed the current and prospective strategic environment in Europe as non-confrontational and they predicted a very low probability of conflicts' emergence and crisis situations on the European continent. These predictions proved to be totally implausible. Just on the contrary, sources of tensions in Europe are increasing and the ongoing conflicts are deepening. The situation is becoming critical also in the areas adjoining Europe, i.e. the Near East and the Middle East.

KEYWORDS:

multicultural environment, nationalism, extremism, global security, religious fundamentalism

¹ doc.Ing. Jaroslav BLAHA, CSc. blaha.jaroslav@cmail.cz

² Ing. Miloš KREJČÍ, milos.krejci@mail.vsfs.cz

Vysoká škola finanční a správní, o.p.s. Praha. Katedra managementu

ÚVOD

V Európe, zejména ve státech Evropské unie, se projevují v posledních letech snahy přehlížet nebo zlehčovat všechny signály prohlubujících se problémů krizové a bezpečnostní situace integračního procesu. Nyní již ani ti nejpřesvědčenější sociální liberálové a eurooptimisté nedokáží předstírat, že je vše v pořádku.

Vliv **nacionalismu a extrémismu**, přecházejícího v některých případech až do šovinismu, je všeobecně patrný. Otřásá celou jihovýchodní Evropou i okrajovými oblastmi bývalého Sovětského svazu, kde přerůstá do násilných forem. Objevuje se i ve střední Evropě, a to nejen ve formě pokojného rozpadu Československa, ale nejsou od něj ušetřeny ani konsolidované státy západní Evropy, jako je Belgie, Itálie, Německo, Španělsko, Velká Británie.

Imigrace a s ní spojené aplikace **multikulturalismu** není izolovaným problémem. Je provázána s mnoha dalšími, při jejichž řešení evropská politika stále více selhává. Rozčarování z integračního procesu vedlo v uplynulém desetiletí ke zřetelnému odmítnutí dalších sjednocovacích kroků evropskými národy a donutilo evropské politické elity k nedobrovolnému zabrzdění integrace Evropské unie (alespoň navenek, protože sjednocování za pomoci byrokratických postupů a díky judikatuře Evropského soudního dvora probíhá nadále).³

Přitom existuje ještě celá řada latentních mezinárodních konfliktů, které z různých příčin dosud nepropukly a u nichž jde o vzájemný boj mezi eventualitou jejich možného zesílení a vytvářením podmínek pro jejich utlumení, opírající se o naději, že postupně vstoupí do historie.

Bezpečnost má stále více podob. Prohlubuje se její globální charakter. **Ekonomická** napětí, etnické spory, poškozování životního prostředí, přelidnění, utečenci, náboženský fundamentalismus, terorismus, rozšiřování zbraní hromadného ničení a transfer konvenčních zbraní se stále více stávají doménou mezinárodní agendy. Všechny tyto jevy je třeba považovat za hrozbu pro rozšiřování demokracie, která je základní součástí nového evropského bezpečnostního řádu. Naším společným cílem musí být Evropa nejen jednotná a svobodná, ale také prosperující a žijící v míru.

Vývoj bezpečnostní situace v Evropě, a řada autorů, kteří se touto problematikou zabývají, to i naznačuje, může doznat různých podob. Mohou se objevit i nové, nebo poněkud modifikované faktory, které budou tento vývoj ovlivňovat.

³ Po odmítnutí návrhu evropské ústavní smlouvy byla ovšem přijata Lisabonská smlouva, která vstoupila v platnost v roce 2009. Tato smlouva je derivátem neschválené „ústavy“ a její přijetí je výsledkem snahy vyhnout se tomu, aby se k dalším integračním krokům vyjadřovali občané. Nicméně oslabení integračního diskursu je zřejmé a přinejmenším o zpomalení sjednocovacího úsilí lze oprávněně hovořit.

1. RIZIKA VZNIKU KRIZOVÉ SITUACE V EVROPĚ

1.1 NACIONALISMUS

Evropa neprožila klidné léto roku 2011. Příjemné prázdniny neměli ani politici představitelé největších evropských zemí. Nebylo to jen počasím, byť jsme si z jeho odvěké proměnlivosti v posledních letech dokázali vytvořit „závažný politický problém“. Francouzský prezident a španělský premiér přerušili svoji dovolenou kvůli situaci na finančních trzích. Začátkem srpna tak musel učinit britský premiér David Cameron, když multietnické čtvrti Londýna a řady dalších britských měst zachvátily nepokoje, násilnosti a rabování nevídaného rozsahu.⁴

O pár dnů dříve v Norsku, které patří k nejbohatším zemím na světě a v němž jsou výdobytky jednoho z evropských vynálezů, rozvinutého sociálního státu, snad nejviditelnější, odpálil 22. července Anders Breivik bombu v centru hlavního města Osla a poté odjel na blízký ostrov Utøya, kde chladnokrevně a systematicky postřílel desítky mladých lidí, v mnoha případech ještě dětí, které pokládal za příslušníky vládnoucí elity.

Nacionalistické a separatistické tendence se např. v Belgii projevují ve sporu Vlámů a Valonů. Itálii hrozí rozpad na tři státy. V Německu zaznamenal nevídaný vzestup politický extremismus. Ve Španělsku probíhá permanentní spor centrální Kastilie a Aragonie, se vždy odstředivým Katalánskem a zcela k těmto vlivům apatickým Baskidskem. Ve Velké Británii se prezentují autonomními touhami Skotové i Welšané.

Dlouhodobě se projevují nacionalistické projevy v Nizozemsku. Štvavá výzva nizozemského radikála a kritika islámu a také europoslance Geerta Wilderse k oznamování "nepravosti" ze strany občanů ze zemí bývalého komunistického bloku dělá problémy nizozemské vládě. Deset diplomatů včetně českého se v únoru sešlo s tanním ministrem zahraničí Urim Rosenthalem, aby jim Wildersovy výroky vysvětlil. Nizozemský premiér Mark Rutte ve čtvrtek 16. 2. 2012 ubezpečil svého českého kolegu Petra Nečase, že názory PVV (krajně pravicové Strany pro svobodu) na občany východní a střední Evropy nijak nevyjadřují stanoviska nizozemské vlády.

Maďarsko se svým způsobem stalo nyní ztělesněním strachů, které nemusejí být nutně jen čistě maďarské: strach z krize kapitalismu a finančních trhů, strach z demografické hrozby (vymírání), strach ze vzájemné nedůvěry a z probuzení národních démonů.

Všechny tyto strachy plus nesmírnou únavu Maďarů z dvacetileté transformace a zhoršující se hospodářské situace využívá Viktor Orbán k

⁴ Fiala, P.: Evropa a odstraňování okcidentu. In: Revue Politika č. 10/2011

dlohodobému posilování mocenského postavení svého i své stranu na slovenské politické scéně.. Pomáhá mu fakt, že opozice je slabá a roztržitá a po odchodu charismatického vůdce socialistů Ference Gyurcsánye nemá Orbán ani osobnostně rovnocenného soupeře.

Mentalita obležené pevnosti a zatvrzelost maďarského vedení má historické kořeny, na které umí obratný řečník Viktor Orbán naroubovat současnou situaci. Maďaři v sobě mají hluboké historické trauma z Trianonské smlouvy, která Uhersku vzala v roce 1920 dvě třetiny území a třetina Maďarů se ocitla mimo území mateřského státu. Proto se Fidesz snaží vymazat komunistickou minulost a vracet se dále do historie, proto je v preambuli nedávno schválené ústavy odvolávka na tisícileté království, proto budou moci zahraniční Maďaři v příštích parlamentních volbách volit.

Do jisté míry lze též hovořit o určitém napětí mezi některými státy střední Evropy (Maďarsko a Rumunsko ohledně maďarské menšiny v Transilvánii, Maďarsko a Slovensko ze stejného důvodu, Rumunsko a Bulharsko ohledně Dobruži, Rumunsko a Ukrajina v Podněstří).

To dohromady představuje řadu krizových oblastí, ve kterých konflikt může vzplát současně. Jsou svázány nejen vzájemně, ale též s dalšími problémy v této části Evropy (zejména maďarské menšiny ve Vojvodině, která se dožaduje autonomie), ale také s tím, co Italové trvale považují za obranu zájmů občanů italské národnosti, kteří v šedesátých letech opustili Istrijský poloostrov a Dalmácii a jejichž majetkové záležitosti nebyly dosud vyřešeny.

1.2 IMIGRACE A MULTIKULTURALISMUS

Ve Francii během října a listopadu 2005 proběhla rozsáhlá série zpočátku neorganizovaných násilných akcí. Jednalo se o projevy vandalizmu a žhářství, o násilné střety s policií a dalšími bezpečnostními složkami především na předměstích velkých francouzských měst. Nepokoje vypukly po náhodné smrti dvou nezletilých mladíků. Nejprve se omezily na místo, odkud oba pocházeli, tj. pařížské předměstí Clichy-sous-Bois v departementu Seine-Saint-Denis severovýchodně od Paříže. V dalších dnech se nepokoje rozšířily nejprve na okolí Paříže, později i do dalších francouzských měst jako Lille, Rouen, Rennes, Dijon, Toulouse a Marseille. 8. listopadu musel být vyhlášen na některých územích výjimečný stav, který byl postupně prodloužen až na tři týdny. Pouliční násilnosti trvaly tři týdny až do 17. listopadu a byly největšími od studentských nepokojů v květnu 1968.

Vraždy čtyř židů, dvou muslimů a jednoho černocho v Toulouse v březnu 2012 rozpoutaly ve Francii debatu, zda jednou z příčin tohoto masakru nemůže být vyhrocená protipřistěhovalecká rétorika v rámci předvolebního boje. Proto se

francouzský prezident chce po svém znovuzvolení soustředit na imigrační politiku a snížit počet nově příchozích žadatelů o trvalý pobyt. Třeba i omezením sociálních dávek.

"Během následujícího pětiletého období musíme restartovat proces integrace tím, že si přicházející lidi rozdělíme. A snížit jejich počet ze 180 tisíc za rok na sto tisíc," vysvětlil prezident. Trvá ale na tom, aby "Francie zůstala otevřenou zemí, protože taková je francouzská tradice".

V Londýně 6. srpna 2011 vypukly nepokoje, které zachvátily čtvrť Hackney na severovýchodě, stejně jako oblasti Peckham a Lewisham na jihu města. V Hackney házeli výtržníci na policisty kamení, odpadkové koše a nákupní vozíky. V Peckhamu byl zapálen autobus. Postupně se tyto nepokoje přenesly i do dalších částí Velké Británie. Podle informací britské policie převážná část rebelů byli potomci přistěhovalců z bývalých britských kolonií.

Současná podoba míru v Bosně a Kosovu je založena na do nebe volajícím rozporu mezi zásadami a praxí. Kosovo si mír udržuje díky tomu, že jeho mezinárodně uznávaný statut je fikcí. Hlavním ústupkem Bělehradu bylo odstranění ultimáta z Rambouillet, jež zakládalo suverenitu nad Kosovem na výsledku případného plebiscitu – šlo tedy o příkaz k umožnění nezávislosti. Druhý doplněk Rozhodnutí Rady bezpečnosti č. 1244 z 10. 6. 1999 potvrzuje cíl „významné samosprávy pro Kosovo“, ale uznává „princip suverenity a územní celistvosti Federativní republiky Jugoslávie“ a požaduje „demilitarizaci UCK“. Tenhle rozpor je ještě výraznější nežli v Daytonské smlouvě.

Kosovští Srbové neuznávají nezávislost Kosova, které je nejmladším evropským státem. Od Srbska se odtrhlo před čtyřmi lety. Srbové žijící na severu Kosova v dvoudenním referendu (15. a 16. 2. 2012) dali jasně najevo, že neuznávají vládu a úřady v Prištině. Uvedlo to 99,74 procenta lidí, kteří se zúčastnili hlasování kritizovaného ze strany kosovské vlády, Bělehradu i Evropské unie, napsala agentura DPA s odvoláním na srbskou agenturu Beta.

Nestabilní situace je i v arabských zemích po svržení dlouholetých diktatur jako např. v Egyptě či Tunisku, nebo v nich probíhá občanská válka, což je případ Syrie. Odtud mohou směřovat další velké uprchlické vlny, především do Turecka.

Varující je stanovisko libyjské Přechodné národní rady, že země již nadále nebude jako za Kaddáfího garantovat zadržování uprchlíků z afrických zemí mířících do Evropy s odůvodněním, že je to finančně velmi náročné. Jejich počet v Libyi nyní dosahuje podle odhadů Mezinárodní organizace pro migraci asi 1,5 miliónu.

1.3 EKONOMICKÉ VLIVY

Co je příčinou dnešní krize, ať již finanční, hospodářské nebo dluhové? Není to kapitalismus, ale zásahy státu a politiků do systému, který zde fungoval po staletí. Rozpočtové deficity vznikají proto, že z veřejných rozpočtů jsou financovány naprosto nesmyslné projekty. Dalším důvodem je zvyšující se podíl přerozdělování hrubého domácího produktu. Stát blahobytu vytváří obrovský tlak, ale již desetiletí neodpovídá výkonnosti jednotlivých ekonomik. Nejlépe je to vidět na financování různých projektů z fondů Evropské unie. A v neposlední řadě nemůžeme pominout ani selhání nejsilnějších centrálních bank světa v podobě expanzivní měnové politiky.⁵

Roky řecké dluhové krize a s ní spojená nekonečná zasedání evropských lídrů se podepsaly i na samotném vztahu Řeků a Němců. 81 procent Řeků také uvedlo, že podle nich se Německo pokouší dominovat evropské ekonomice. Zatímco 77 procent uvedlo, že se Němci pokoušejí vybudovat silnou a autoritářskou Čtvrtou říši. Podle posledního průzkumu jsou pocity řeckých obyvatel směrem k Němcům a jejich kancléře téměř výhradně negativní. Převažuje zloba a rozhořčení, ale také strach.⁶

Bankrot Řecka není možné úplně vyloučit. Jedním z důsledků může být velké oslabení řecké armády, policie. Vzniká nebezpečí, že se vytvoří "okno" na jihu Evropy pro snadnější migraci z arabských zemí. Ekonomická pomoc Evropské unie Řecku má tak i svoji bezpečnostní dimenzi.

Chorvatsku zbývají ke vstupu do EU jen formality. Chorvati v lednovém referendu schválili vstup své země do Evropské unie. Po sečtení skoro všech hlasů ho podpořilo 66 procent voličů, 33 procent bylo proti. Souhlas Chorvatů s členstvím v Evropské unii v referendu se všeobecně očekával.

Je nutno konstatovat, že balkánské státy mířící do EU patří spíše k "dolní polovině" v ekonomické vyspělosti unie. Unie by to měla brát v úvahu. "... aby nebyly všechny zákony a politiky šity na míru jen těm nejbohatším a ekonomicky nejvyspělejším evropským zemím," podotkl Klaus. Doufá rovněž, že se tyto státy stanou spolubojovníky "proti falešné politické korektnosti".⁷

Kategorie vnitroevropských ekonomických rizik také zahrnuje široká škála probíhajících i potenciálních konfliktů rozptýlených na území bývalého SSSR. Vladimir Putin pokračoval v rozdávání předvolebních slibů různým skupinám voličů. Demonstrace po prezidentských volbách v Rusku nedosahují takové masovosti jako po

⁵ Miroslav Ševčík: z upravené verze autorova příspěvku předneseného na konferenci Euro versus koruna 17. října 2011 na půdě Senátu Parlamentu České republiky.

⁶ Podle výzkumu institutu VPRC provedeného ve dnech 10. až 13. února 2012. Zahrnoval odpovědi 800 Řeků.

⁷ V. Klaus na jednání prezidentů ČR, Slovenské republiky, Srbska a Chorvatska 18. 2. 2012 v Lánech (ČR).

hlasování o složení nové Dumy. Putin sice připustil, že došlo k ojedinělému narušení voleb, která ale mohla ovlivnit výsledek nejvýše o desetiny procent.⁸

Některé rozpory mezi zákonodárnou a výkonnou mocí v Rusku, zahrnují ekonomickou krizi a ruský nacionalismus (25 milionů Rusů žije na území států bývalého Sovětského svazu), další etnické konflikty v Arménii, Ázerbajdžánu, Čečensku, Gruzii, Moldově a Tádžigistánu, se mohou snadno rozšířit na nejméně 15 dalších oblastí.

ZÁVĚR

Pravicový extremismus v České republice má v posledních letech několik hlavních rysů, které jsou spolu vzájemně provázané. Prvním ideovým rysem byla velká heterogenita extrémně pravicových proudů. Druhým rysem, organizačním, byla pro ultrapravici situace, že vedle sebe existovaly, či se navzájem překrývaly různé organizační formy pravicového extremismu. Třetím časovým rysem je fakt, že po roce 1989 česká pravicová scéna procházela krátkými stádii vzniku, zániku, přeskupování do jiných subjektů s často se měnící ideologií. Jako poslední, čtvrtý rys pravicového extremismu je uváděn rys geografický, kdy se extremistické subjekty formovaly na základě místa jejich existence⁹. Takto definuje český extremismus Miroslav Mareš, který se, jakožto současný akademik vyprofiloval ze sdružení Mladých konzervativců.

Pro extremistické skupiny je příznačné, že jsou přesvědčeny o své výjimečnosti a nadřazenosti vůči ostatní části společnosti. Kritizují stávající společnost a státní zřízení a zpochybňují smysl jejich existence. S tím souvisí i zpochybňování základních lidských práv, jimiž jsou důstojnost, rovnost a svoboda všech bez rozdílu.¹⁰

Pro naši bezpečnostní politiku, prevenci vlivů terorismu a extremismu či možný vznik mimořádných situací by měl být poučením i Afghanistan. Nemělo by se zapomínat, že řada českých vojáků byla v misi několikrát a že se objevily i excesy. Nemáme sice a naštěstí seržanta Balese, ale varováním mohou být nacistické symboly na přilbách vojáků sloužících v Afghanistanu nebo chování příslušníků dnes již rozpuštěné elitní jednotky policie SOG, kteří si chtěli "zastřelit svého teroristu".

Bude nutné se v České republice připravit také na to, že v "postafghánské době" bude muset česká bezpečnostní politika řešit případnou nutnost nasazení vojenských sil nejen na ochranu společných hranic Unie, ale i na humanitární operace, které budou nezbytné ke zvládnutí přílivu imigrantů.

⁸ Právo, 8. 3. 2012, s. 13.

⁹ Mareš, M.: Pravicový extremismus a radikalismus v ČR. Barrister a Principal: Praha, s. 175 - 176.

¹⁰ Pidrmanová T.: Mediální reprezentace extremismu a „romského problému“ v České republice. Bakalářská práce. Plzeň : Západočeská univerzita v Plzni 2011 s. 17

Strategickou zásadou pri posudzovaní rizík prichádzajúcich ze zahraničí, je jejich neoddeliteľnosť od vnútroštátnych faktorů. Prítom je treba zdôrazniť, že uvedené predpoklady, tvoriace princípy bezpečnostnej politiky štátu je treba vidieť i v opačnom gardu. Majú charakter rovnice a ten sa nemení, ať jsou čteny zprava doleva nebo z leva doprava.

Samotné posudzovanie rizík, stanovenie jejich charakteru a stupne závažnosti proto nezávisí jenom na činnosti potenciálního nositele agresivních aktivit vůči České republice, ale i na linii zahraniční politiky České republiky, na jejich cílech a úspěších, resp. neúspěších, kterých na cestě za jejich splněním dosáhne.

LITERATÚRA

- [1] Po odmietnutí návrhu evropskej ústavnej zmlouvy bola ovšem prijata Lisabonská zmlouva, ktorá vstúpila v platnosť v roku 2009. Táto zmlouva je derivátom neschválenej „ústavy“ a jej prijatie je výsledkom snahy vyhnúť sa tomu, aby sa k ďalším integračným krokom vyjadrovali občania. Ničmenej oslabenie integračného diskursu je zjavné a prinejmenším o zpomalení sjednocovacieho úsilí lze oprávněně hovořit.
- [2] FIALA, Petr: Evropa a odstraňování okcidentu. In: Revue Politika č. 10/2011
- [3] ŠEVČÍK, Miroslav: z upravené verze autorova příspěvku předneseného na konferenci Euro versus koruna 17. října 2011 na půdě Senátu Parlamentu České republiky.
- [4] Podle výzkumu institutu VPRC provedeného ve dnech 10. až 13. února 2012. Zahrnoval odpovědi 800 Řeků.
- [5] KLAUS, Václav na jednání prezidentů ČR, Slovenské republiky, Srbska a Chorvatska 18. 2. 2012 v Lánech (ČR).
- [6] 5 Právo, 8. 3. 2012, s. 13.
- [7] MAREŠ, M.: Pravicový extremismus a radikalismus v ČR. Praha : Barrister a Průběh, s. 175 - 176.
- [8] PIDRMANOVÁ Tereza: Mediální reprezentace extremismu a „romského problému“ v České republice. Bakalářská práce. Plzeň : Západočeská univerzita v Plzni 2011 s. 17

Článok recenzoval:
RSDr.,Mgr. V. Míka, PhD.